

O`ZBEKISTONDA ISLOMIY SUG`URTANING SHAKLLANISHI

Yunusov Jaloliddin Abduraxim o`g`li

Oriental universiteti magistratura bosqichi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Shariat tomonidan taqiqlangan foiz, qimor va noaniqlik bo`yicha islom cheklovlariga zid deb hisoblangan tijorat sug`urta kompaniyalariga muqobil ravishda Takaful sug`urta kompaniyalari joriy etilganligi haqida, Islomda sog`liq sug`urtasi, hayotni sug`urtalash, avtoullov sug`urtasi va hokazolarni qabul qilish haqida so`z boradi.*

**Kalit so`zlar:** *islomiy sug`urta, kompaniyalar, takaful, joriy etish, shariat, tijorat, mas`uliyat, mablag`, kafolatlash.*

Takaful (arabcha: التافل so`zidan olingan bo`lib, ba`zan «birdamlik» yoki o`zaro kafolat deb tarjima qilinadi) – bu islomiy sug`urta turi bo`lib, unda ishtirokchilar bir-birlarini yo`qotish yoki zararlardan kafolatlash uchun pul mablag`larini “pull” tizimiga kiritadilar. Takaful brendi ostidagi sug`urta shariat yoki islom dini qonunlariga asoslangan bo`lib, odamlarning o`zaro hamkorligida va bir-birlarini himoya qilishida mas`uliyatlar mavjudligini tushuntiradi. Takaful polislari sog`liq, hayot va umumiy sug`urta ehtiyojlarini qoplaydi. Shariat tomonidan taqiqlangan foiz, qimor va noaniqlik bo`yicha islom cheklovlariga zid deb hisoblangan tijorat sug`urta kompaniyalariga muqobil ravishda Takaful sug`urta kompaniyalari joriy etildi. Boshqa islomiy moliyaviy mahsulotlar singari, Takaful ham islomiy tijorat va fuqarolik aktlari yoki operatsiyalari, islomiy huquqlarga asoslanadi.

Takaful shartnomasi doirasida barcha tomonlar yoki polis egalari bir-biriga kafolat beradilar va sug`urta badallarini to`lash o`rniga “pull” ga yoki o`zaro fondga hissa kiritadilar. Yig`ilgan badallar yig`indisi Takaful fondini tashkil qiladi. Har bir ishtirokchining hissasi ular talab qiladigan sug`urta qoplamasi turiga va sharoitlariga bog`liqdir. Takaful shartnomasida odatiy sug`urta polisi kabi xavfning xarakteri va sug`urta qoplamasi muddati ko`rsatiladi. Takaful jamg`armasi a`zolar nomidan operator tomonidan boshqariladi va u xarajatlarni qoplash uchun kelishilgan to`lovni oladi. An`anaviy sug`urta kompaniyasida bo`lgani kabi, xarajatlarga sotish va marketing, anderryayting va da`volarni boshqarish kiradi.

A`zolar tomonidan qilingan har qanday da`volar Takaful jamg`armasi hisobidan to`lanadi, kelajakdagi da`volarning ehtimoliy qiymati va boshqa zaxiralar uchun zaxiralar yaratilganidan so`ng esa qolgan har qanday ortiqcha mablag` Takaful operatoriga emas, balki fond a`zolariga tegishli bo`ladi. Ushbu mablag`lar ishtirokchilarga naqd dividendlar ko`rinishida, taqsimlash ko`rinishida yoki kelajakdagi badallarni kamaytirish yo`li bilan taqsimlanishi mumkin.

Takaful jamg`armasini boshqaruvchi islom sug`urta kompaniyasi quyidagi tamoyillarga muvofiq harakat qilishi kerak:

- Islom hamkorlik tamoyillariga muvofiq harakat qilishi kerak.
- Qayta sug`urtalash komissiyasi faqat islomiy sug`urta va qayta sug`urtalash kompaniyalaridan olinishi yoki to`lanishi mumkin.
- Sug`urta kompaniyasi ikkita alohida jamg`armani saqlashi kerak: a`zolar va sug`urtalovchilar fondi va aksiyadorlar fondi.

Takaful sug'urtasining tendensiyalari va o'sish trendi Allied Market Research ma'lumotlariga ko'ra, Takafulning global sug'urta bozori 2020-yilda 24,85 milliard dollar miqdorida baholangan va 2030-yilga kelib 97,17 milliard dollarga yetishi kutilmoqda, bu esa 2021-yildan 2030-yilgacha o'rtacha 14,6% ga o'sishini ko'rsatadi.

Dunyo musulmon aholisining 60% ni 25 yoshgacha bo'lgan yosh musulmonlar tashkil qilganligi sababli, vaqt o'tishi bilan ularning boyligi ham o'sib boradi, shu tufayli bu demografik ko'rsatkich sezilarli mijozlar bazasini ifodalashi mumkin.

Islomda sog'liq sug'urtasi, hayotni sug'urtalash, avtoullov sug'urtasi va hokazolarni qabul qilish maqbulmi? An'anaviy sug'urta dasturlariga Islomiy muqobil bormi? Sug'urtalikni sotib olish qonun talab qilinsa, musulmonlar diniy ozod qilishni istaydimi? Islom qonunlarini umumiy talqin qilishlari bilan, Islomda odatiy sug'urta man etiladi.

Ko'plab olimlar an'anaviy sug'urta tizimini ekspluatatsion va adolatsiz deb tanqid qiladilar. Ular hech qanday foydani kafolatlamagan holda pulga pul to'lashning yuqori noaniqlik va xavfni o'z ichiga olganligini ta'kidlashadi. Dasturga pul to'laydi, lekin dasturdan tovon olish mumkin yoki bo'lmasligi mumkin, bu qimor shaklidir. Sug'urtalovchilar sug'urta kompaniyalari boyroq va yuqori mukofotlarni olishlari bilanoq doimo yo'qotishadi.

Biroq, o'sha xuddi shu olimlarning ko'pchiligi vaziyatlarni hisobga oladilar. Sug'urta qonunlariga rioya etishga majbur bo'lgan islomiy bo'lmagan mamlakatlarda yashaydiganlar uchun mahalliy qonunlarga rioya qilishda gunoh yo'q. Shayx al-Munajjid musulmonlarga shunday holatda nima qilish kerakligi haqida maslahat beradi: "Agar siz sug'urta qilishni majbur qilsangiz va baxtsiz hodisa ro'y bersa, sug'urta kompaniyangizdan olgan to'lovlar bilan bir xil miqdorda pul olishingiz joizdir. agar sizdan uni olishga majbur qilsalar, sadaqa berishlari shart ", dedilar.

Keksa sog'liqni saqlash xarajatlari bo'lgan mamlakatlarda, kasal bo'lganlar uchun shafqat, sog'liq sug'urtasi yoqmasligi ustunlikka ega ekanligini ta'kidlashi mumkin. Musulmon kasal bo'lib qolgan kishilar sog'liqni saqlash xizmatidan foydalanish imkoniyatini ta'minlashga majburdir. Misol uchun, bir necha mashhur amerikalik musulmon tashkilotlari, Obama sog'liqni saqlashni isloh qilish bo'yicha 2010 yilgi taklifini qo'llab-quvvatladi.

Musulmon-ko'pchilik mamlakatlarda va ayrim musulmon bo'lmagan mamlakatlarda ko'pincha takaful deb nomlangan sug'urta alternativi mavjud. U hamkorlikdagi, birgalikda xavfli modelga asoslangan.

Sug'urta bozorida takofulning rivojlanishi va zamonaviy xolatini baxolash; takoful moliyaviy instrumentining iqtisodiyot taraqqiyyotiga ta'sirini ekonometrik taxlillar orqali asoslash; xalkaro tajribada takofulni joriy etishning ilgor mexanizmini tadqiq qilish va uziga xos xususiyatlarini aniqlash masalalari yoritilishi lozim.

O'zbekiston iqtisodiyotiga takofulni joriy kilishning tashkiliy-xuquqiy asoslarini taxlil qilish va O'zbekiston iqtisodiyotiga takofulni joriy etish va rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi. O'zbekistonda takoful instrumentidan mushoraka, mudoraba, murobaxa, salam, istisno xamda ijara kelishuvlari tamoyillari asosida foydalanish taklif etilgan.

ADABIYOTLAR RO`YHATI:

1. 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi TOSHKENT-2017,
2. <http://www.mf.uz> - O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi rasmiy sayti
3. Jurayev B. (tarj.) "Islomiy moliya va bank tizimi". Toshkent, "O'zbekiston", 2019 y.
4. https://hozir.org/pars_docs/refs/87/86767/86767.pdf
5. Baydaulet E.A. "Islom moliya asoslari". Toshkent, "O'zbekiston", 2019 y